

Násilie v rodine z teologického hľadiska

Konferencia poriadaná Komisiou žien pri Ekumenickej rade cirkví v Slovenskej republike

Mgr. Monika Zaviš, EBF UK
04. 10. 2003

Úvod

Najužšie spoločenstvo medzi ľuďmi, ktoré Pán Boh ustanovil, je manželstvo a následne rodina. Keby sme sa pozreli na mýty jednotlivých náboženstiev alebo ich etické zásady – s menšími alebo väčšími odchýlkami ja vždy prítomná určitá forma spoločenstva, rodiny. Rodina je základom a nosným pilierom spoločnosti od vekov. Môžeme zároveň povedať, že je tento pilier vydaný napospas mnohým búrkam, ktoré pôsobia zvonku; ale vnútorná štruktúra, materiál, z ktorého je pilier postavený a ako je postavený – toto je pri konfrontácii s údermi zvonku rozhodujúce. Násilie v rodine je ničivým elementom vo vnútri krásneho a perfektne Bohom zamysleného spoločenstva ľudí.

Kresťanský svet, čiže svet s kresťanskou tradíciou, sa neraz pýši svojimi vysokými etickými nárokmi na jednotlivca a rodinu, čo vedie k duchovnej namyslenosti. Ak sa z výšin tejto namyslenosti vrátíme späť na zem, kam nás Otec nebeský umiestnil, uvidíme, že Božie prikázania a prax kresťanov často nemajú absolútne nič spoločné. Túto situáciu mnohí „kresťania“ nechcú vidieť, vedome ju popierajú a tvária sa, že je všetko v poriadku. Je to ale Božia vôľa – takto reagovať? Nebol takýto postoj Pánom Ježišom kritizovaný a zavrhovaný práve u duchovnej elity jeho doby, u farizejov? Pokrytecká dokonalosť v plnení Božej vôle pôsobí deštruktívne nielen na konkrétnu osobu s uvedeným postojom, ale aj na všetkých, ktorí s ňou prichádzajú do kontaktu.

Z týchto dôvodov sa musíme na kresťanskú rodinu pozeráť ako na rodinu nedokonalú, s chybami, chronickými nedostatkami a problémami, aké majú aj iné rodiny, ktoré nie sú kresťanské. Domáce násilie sa môže vyskytnúť v každej domácnosti, u ľudí akýchkoľvek príjmov, vzdelanostnej úrovne, v každej kultúre a vekovej kategórii. Násilie v rodine je všeludský problém. Je nutné vidieť tento problém a tak začať boj o pokoj v rodine. Uznanie je krokom, ktorý sa nedá vynechať, ak spejeme k tomu, aby aj v našom živote bolo Božie meno posväcované.

Prípady násillia v rodine zo sveta islamu a z kresťanského sveta

Na ilustráciu špecifik násillia v kresťanskej rodine uvediem tri príbehy násillia, jeden zo sveta islamu a dva z kresťanského sveta. Potom si všimneme spoločné body a rozdiely, a tak si ľahšie uvedomíme, čo je charakteristické pre násillie v kresťanskej rodine.

Príbeh prvý: Príbeh Zahidy Parvin sa stal pred tromi rokmi. Zahida, 30 – ročná žena v treťom mesiaci tehotenstva, bola v manželstve so svojím mužom 4 roky. V jeden večer zaspala v izbe spolu so svojimi deťmi, chlapčekom a dievčatkou. Keď sa Zahidin muž vrátil domov, násilne ju vytiahol z postele, odviekol do susednej izby a prikázal jej zamknúť ich tam. Odmietla pre prípad, že by ju potrebovali deti. Začal ju biť až na smrť,

zavesil ju na povraz hlavou dolu, tlkol ju a tvár jej tak zničil, že sa vôbec nepodobala na človeka. Bol totiž presvedčený, že ho žena podvádza. Nebola to pravda, ale jemu to nevadilo, pretože jeho dôstojnosť pred ľuďmi bola potupená. Z tohto je aj názov uvedeného typu násilia – „násilie kvôli dôstojnosti“. Je bežné v Pakistane, Jordánsku, Egypte, Turecku. V Pakistane sa metaforicky dôstojnosť spája s nosom, takže sa o tom, kto ma nerešpektuje, hovorí: „odsekol mi nos“. Je to metafora, ktorá sa praktizuje doslovne.

Keď ju jej blízki priviedli k lekárovi a následne na liečenie do USA, mala 36 kg, vysoká bola 150 cm, namiesto nosa mala na tvári dve nerovnaké diery, namiesto uší dve roztrhané rany na hlave a jej očné jamky boli prázdne. Jej synček ju videl celú v krvi po otcovom týraní a odvtedy sa nemôže dostať z traumy. Dcéрка s ňou dlho po tom nechcela spať, bála sa mamy.

Svojho muža Zahida opísala ako veľmi tolerantného a zvlášť tichého. Keď sa jej opýtali, ako si vysvetľuje jeho útok, povedala: „Bol to Satan“. Aj vďaka Zahidiným blízkym, ktorí jej pomohli ohlásiť prípad na políciu, je dnes jej manžel vo väzení.

Komisia pre ľudské práva však nemôže všetky prípady monitorovať, a z rokov 1998 – 1999 uvádza v Pendžabe 850 zavraždených žien „kvôli dôstojnosti muža“. Toto násilie má rôzne formy: vraždy, upálenie, utopenie a porezanie ženy žiletkami, nožami. Dôvody sú taktiež rôzne: ľúbostné aféry, požiadavka rozvodu, rozhovor s mužom, ktorý nie je členom rodiny. Väčšina takýchto prípadov sa končí beztrestne, lebo ich spoločnosť považuje za správne.

Príbeh druhý: Istá Zuzana povedala, že bola vychovávaná v dobre usporiadanom, prísnom kresťanskom dome. Jej otec bol veľmi sklamaný, že Zuzana, jeho najstaršie dieťa, nie je chlapcom. Rozkázal jej robiť tie najťažšie práce na ich roľníckom pozemku. Keď mala Zuzana 19. rokov, znásilnil ju mladý kresťan, ktorý taktiež pochádzal z prísneho domu. Otehotnela. Keď to zistil jej otec, kopal do nej, urážal ju a vyzýval jej súrodencov, aby robili to isté. Raz jej zovrel oba ušné laloky kliešťami, pretože ho nepočula volať. Jej matka sa pokúšala ochrániť ju pred násilím otca, ale neúspešne.

Zuzana je dnes matkou dvoch detí. Nechápe to ani dnes, ako ju mohol otec, aktívny kresťan a vedúci v cirkvi, tak týrať. Napriek tomu navštevuje služby Božie a spomienky na otca v nej zatiaľujú každú koncepciu milujúceho Boha.

Príbeh tretí: Petra bola zamestnaná v jednej kresťanskej inštitúcii takmer 30 rokov. Počas väčšiny rokov ju jej manžel bil. Bol to kresťan. Hľadala pomoc u členov cirkvi, ale oni neverili jej „rozprávkam“. Nakoniec sa zdôverila farárovi. Povzbudil ju, aby neodchádzala zo spoločenstva kvôli Bohu. Keď hovorila o svojom živote, mala ruku v sadre. Manžel ju ešte vždy týral. Prečo ho neopustila? Nechcela urobiť hanbu svojej cirkvi, ani aby sa jej členovia cirkvi vyhýbali. Keďže má veľmi malý príjem na dôchodku, myslí si, že by sa nedokázala sama užiť. Tento príbeh hovorí o fyzickom násilí, ktoré je spojené s nízkym sebedôverou trpitelky ako aj neschopnosti spoločenstva cítiť sa do situácie obete.

Komparácia prejavov násilia z prípadov zo sveta islamu (I) a zo sveta kresťanského (K)

I: Brutálne fyzické násilie s následkami do konca života.

K: Fyzické násilie s prechodnými následkami.

I: Intenzívnejšie fyzické násilie.

K: Intenzívnejšie psychické násilie.

I: Zriedkavé fyzické násilie.

K: Časté fyzické násilie.

I: Tradíciou stanovené postupy trýznenia.

K: Vlastné extrémne formy.

I: Násilie kvôli dôstojnosti.

K: Násilie kvôli odmietaniu Božej vôle.

I: Pomoc blízkych obeti.

K: Spolupráca blízkých s agresorom na ubližovaní.

I: Odvaha oznámiť prípad na polícii a ísť pred súd.

K: Mlčanie a bezdôvodné tolerovanie vylievania cudzej zlosti na sebe.

I: Obetami sú žena a deti.

K: Obetami sú žena a deti.

Predpokladá sa, že je nenahlásených prípadov domáceho násillia trikrát viac než nahlásených. Asi 95 – 99% obetí domáceho násillia sú ženy. Donedávna bol zákon vždy na strane mužov. Polovicu vražd žien v Kanade vykonávajú ich manželia alebo snúbenci, a to sa pohybuje v kresťanskom svete! Príčiny sú rôzne: výchova, alkoholizmus, žiarlivosť, presvedčenie o vlastnej dokonalosti, chorobná viazanosť na rodičov.

Deti vyrastajúce v rodine, kde je násilie, sú touto hroznou skutočnosťou ovplyvnené na celý život. Každý aspekt detského života, rast, vývoj, úspech v škole, to všetko je určované traumou z domáceho násillia. Je pravdepodobné, že takéto dieťa bude veľa trpieť psychicky, ale aj často chorľavieť. Zároveň môže byť aj tým, kto inému utrpenie spôsobuje.

Aj keď sa začalo hovoriť o násillí pri bitých ženách, na deti, ktoré sú svedkami toho, čo sa medzi mamou a otcom stáva, sa zabúda. Deti z takýchto rodín nedostávajú podporu zo strany spoločnosti. Keď sa na to upozorní, situácia a jej riešenie sa zredukuje na to, že treba násillíkov prísnejšie trestať.

Biblický model rovnosti muža a ženy

Pozrieme sa na niektoré biblické odkazy týkajúce sa tejto problematiky.

V knihe *Genesis 2, 18* čítame: „Potom riekol Hospodin Boh: Nie je dobré človeku byť osamote. Učiním mu pomoc, ktorá mu bude roveň“. *Ezer knegdó* je v preklade pomoc, ktorá je človekovi zodpovedajúca, paralelná, s ním súzvučná, je mu protipodobou a hodí sa k nemu. Žena je Božím darom pre muža. Žena je teda mužovi paralelou, je s ním v harmonickom celku, avšak nesplýva ako osobnosť s ním. Sú to dve Božie stvorenia,

ktoré majú byť jedným telom, ale nemajú splynúť v zmysle dominancie osobnosti jedného na škodu druhého. Keďže sú muži od detstva vedení výchovou k tomu, aby boli vodcami, tými, čo rozhodujú, čie slovo sa musí rešpektovať, pretože je to slovo chlapa; nesmú prejavovať svoje city ako je napr. smútok – slzami, lebo to sa mužom nesluší, tieto tradíciou prenášané pravidlá vedú k pravému opaku realizácie Božieho úmyslu v ich živote. Je jasné, že predsa osobnosť muža a ženy nemôžu byť identické, ale preto je tu zhoda, ktorá medzi partnermi tvorí Bohom určenú harmóniu a paralelnosť. Boží plán tak prichádza v živote každého muža do konfrontácie s tým, čo vyžadovali od neho rodičia alebo aj spoločnosť. Blahoslavený je ten, kto to pochopí, a takých je málo.

Pozrime sa na *Žalm 1, 1*: „Blahoslavený muž, ktorý nechodí podľa rady bezbožníkov, na ceste hriešnikov nestojí a v kruhu posmievačov nesedí“. Slovo *bezbožníci* označuje ľudí, ktorí poznajú Boží zákon, ale ho nezachovávajú. Zdá sa to byť tak jednoduché, ale v praxi je to zložitejšie. Nespočetné množstvo generácií čítalo Božie slová z knihy *Genesis 2, 24*: „Preto muž opustí svojho otca i svoju matku a príľne k svojej žene a budú jedným telom.“, a po sobáší musela nevesta bez diskusie žiť v dome ženícha spolu s jeho rodičmi, so všetkým, čo to so sebou prináša. Tragickosť tohto stavu sa slovami vystihnúť nedá. Začnime teda otázkou spoločného bývania mladomanželov a už máme dočinenia s psychickým násilím na žene, ktoré sa časom najčastejšie transformuje aj na násilie fyzické. S podporou rodičov muž silnie vo svojich rozhodnutiach ponížovania vlastnej ženy a stáva sa pre ňu najväčšou psychickou a fyzickou záťažou. Žena, vychovaná, aby bola tichá a pokorná, mlčí o svojom utrpení a pomaly ale isto umiera. Nie náhodou stoja slová Písma o samostatnosti manželov hneď na začiatku, a nie náhodou je to formulované práve v zmysle *muž opustí otca a matku*.

Sú i prípady, keď muž a žena žijú mimo rodičovský dom muža, ale muž len navonok súhlasí s týmto stavom vecí a v podstate konštantne prežíva vnútorný konflikt a všetko robí preto, aby mohol byť so svojimi rodičmi, bez ohľadu na manželku. Povieme si: Taký človek sa nemal nikdy ženiť. V poriadku, a čo keď sa ožení? V našich cirkevných spoločenstvách máme takýchto prípadov neúrekom. Muž žene neustále vytýka to, že sa kvôli nej obetoval, opustil rodičov, a teraz, že sa tá žena ešte aj odváži mať vlastný názor na niečo! Takto sa muž upokojí, že plní Boží plán – veď bývajú s manželkou bez jeho rodičov, ale všetko jeho konanie je výsledkom nespokojnosti s týmto Božím plánom. Nikdy si to nahlas neuzná, ale jeho život je preniknutý hnevom a nenávisťou voči žene, ktorá to všetko spôsobila. Je to paradoxné, že práve takýto človek učí svoje deti, že Boh je láska. Učí ich to však iba slovami a bez dodatku, že pred Bohom treba mať aj bázeň v zmysle slov z *Deuteronomia 6, 24 – 25*.

Pierre Desproges povedal: „Dobre mierené slovo môže ponížiť, alebo aj zabiť, bez toho, aby sme si zašpinili ruky“¹. Tolerancia spoločnosti voči týmto praktikám zlo a hriech v manželstvách podporuje. Človek, ktorý uráža, ponizuje, zlomyselne naráža slovami a klame, býva označovaný ako človek morálne zvrátený. Situáciu prevracia slovami tak, že zo seba robí obeť a ženu urobí tyranom, ktorý chudáka prinútil opustiť rodičov. Vzbudzuje u iných súcit, manipuluje ľuďmi poukazujúc na svoj ťažký údel trpiteľa. Sebavedomie si zvyšuje tým, že ničí svoju partnerku vyvádzaním ju z rovnováhy pre každú maličkosť. Tento opis situácie vôbec neznie kresťansky v zmysle evanjelia, ale je to realita panujúca práve v „kresťanských“ rodinách. Na stretnutiach cirkevného spoločenstva všetko vyzerá krásne, veď obaja sa usmievajú, on sa ku nej túli, a žasne

¹ HIRIGOYEN, Marie-France: *Psychické násilie v rodině a v zaměstnání*. Praha: Academia, 2002. 6 s.

z preveľkej lásky nad každým jej slovom či skutkom. Ako odhaliť čo sa za touto hrou skrýva? Kto je za maskou Jungovej persóny?

Spoločenstvo bratov a sestier nie je spoločenstvom, ak nemáme o seba navzájom záujem. Toto Pán Ježiš vystihol v dvoch veľkých prikázaniach:

1. vo vzťahu k Bohu: „Milovať budeš Pána, svojho Boha, celým srdcom, celou dušou a celou myslou.“ *Mt 22, 37* – to znamená, že všetko, čo robím, robím preto, aby Boh vládol mojím životom a moje skutky smerovali k Jeho vôli zjavenej v Biblii;
2. vo vzťahu k človekovi: „Milovať budeš bližneho ako seba samého.“ *Mt 22, 39* – to znamená, že mi má záležať na človekovi tak, ako mi záleží na sebe. Tento stav je ideálny, ale aby sme speli k lepšiemu, ideál nás musí viesť. Nesmieme zabúdať, že sa môžeme ocitnúť aj v pozícii toho, kto sa potrebuje zdôveriť so svojimi problémami, ale aj v pozícii toho, kto má vypočuť a pomôcť. Tak žime, aby sme boli dôveryhodnými a aby sme si múdre vybrali komu sa zdôveríme.

Čo môže urobiť cirkev?

Uvediem niektoré kroky, ktoré môžeme podniknúť pri pomoci týranej osobe:

1. Poznať situáciu v jej rodine.
2. Byť dobrým poslucháčom. Boh nám dal dve uši a jedny ústa, tak využívajme tieto dary proporcionálne.
3. Hodnotiť ťarchu utrpenia a zvládanie situácie obeťou.
4. Uistiť sa, či je konkrétne cirkevné spoločenstvo vhodným miestom na rozhovor o probléme obeť.
5. Organizovať stretnutia, kde sa bude hovoriť o násilí v rodine.
6. Kázať o násilí v rodine ako o hriechu a zároveň ponúkať pomoc, nádej pre týranú osobu, ako aj pre agresora; potešiť a apelovať.
7. Ponúkať osobnú pomoc obetiam a ich rodinám.
8. Ponúkať viacej kontextov pomoci (modlitebnú, cirkevnú, sociálnu, právnu...).
9. Dať k dispozícii riešenia založené súčasne na cirkevných a profánnych štruktúrach.
10. Mať v cirkvi pripravené brožúrky (text a obrázky) s touto problematikou, ktoré by boli k dispozícii všetkým a zdarma.

V cirkvi by mali pôsobiť odborníci, ktorí by boli 24h k dispozícii na telefónnej linke a vedeli by dať konkrétne inštrukcie osobe v ohrození života. Taktiež by mali existovať anonymné e – mailové kontakty, kde by sa zdarma poskytovali rady a odpovede na otázky týraných. Mnohé cirkvi vo svete majú svoje webové stránky na túto tému, ale v slovenčine chýbajú. Je nutné na tomto pracovať. Finančne náročnejšie je hovoriť o domovoch pre týrané ženy a deti, ale aj v tomto aspekte pomoci musíme mať v prvom rade na mysli ľudský život a nie peniaze. Niektoré cirkvi, napr. Katolícka biskupská konferencia Papua Nová Guinea a Šalamúnove ostrovy vydali veľmi dôležité Vyhlásenie o domácom násilí 27. 04. 2001, atď.

Formy prevencie a pomoci sú rôzne, len si v cirkvách treba reorganizovať rebríček priorit.

Záver

V jednej piesni Mária Royová píše: „Kriste, Kráľu! Nesmierna je mena Tvojho moc! Predsa vytrpel si bolesť, smrti strašnú noc. Utrpením dietok Tvojich znižuje Ťa svet. Všetkým vládneš, na zemi však miesta Tebe niet.“ (ES 233). Tieto slová môžeme aplikovať aj na naše rodiny. Po celé dni zháňame rôzne materiálne hodnoty a čítaniu Biblie venujeme zopár minút a vo väčšine rodín sa modlitby zredukujú na individuálne, naučené z knihy, povedané iba v sebe, nie nahlas a snád' iba ráno, večer a pred jedlom. Na duchovný život rodiny toto nestačí. Rodina má byť spoločenstvom, tak, ako to bolo aj v cirkevnom zbore Jeruzalemskom: „...deň po dni zotrvali jednomyselne v chráme, lámali chlieb po domoch a prijímali pokrm s plesajúcim a úprimným srdcom, chválili Boha a boli obľúbení u všetkého ľudu. A Pán pridával na každý deň takých, ktorí boli zachránení.“ *Sk 2, 46 – 47*. Keď Duch Svätý naplní naše srdcia, naplní aj naše domy a tie sa stanú príbytkom Božím, kde násilie nebude mať miesto. Proces uzdravenia rodín je bolestný a často dlhotrvajúci, niekedy zostane len vo forme nádeje. Nezabúdajme na to, že Božia moc pôsobí aj nad naše prognózy a my vtedy zastaneme v úžase nad Jeho milosťou bez slov.

Modlitba je našou najsilnejšou zbraňou v boji proti domácemu násiliu. V nej dostávame silu a nové perspektívy, čo a ako robiť. Každý deň poďakujme Bohu za ďalší deň, v ktorom sa nestalo nič zvláštne, a mohli sme jednoducho žiť. Jeden človek povedal: „A potom si pokojne ľahnem spať, aby som zaspal snom amatéra, ktorý prijal toľké požehnanie. Ďakujem Ti, Bože, za všetko, čo sa dobre skončilo! Amen.“

Všímajme si maličkosti, ktorými nás Boh miluje cez partnerov a deti. Patrí tam aj vynesenie odpadkového koša, poďakovanie sa za večeru alebo čistú košeľu. Patrí tam každý úsmev dieťaťa idúceho zo školy, snaha vyrobiť medovníčkové srdiečko, či modlitba pred spaním nielen za seba, ale aj za rodičov.

To, že sa ráno zobudíme, a môžeme niekomu schytať raňajky nie je záťaž, ale požehnanie, cez ktoré Boh slúži našim partnerom a deťom.

Nakoniec uvádzam časť modlitby Oga Mandina: „Môj vzácny priateľu, ďakujem Ti, že ma počúvaš. Ty vieš, ako usilovne sa snažím nesklamať Tvoju dôveru mne prejavenu. Ďakujem Ti najprv za toto miesto, kde bývam. Kiež ma nikdy žiadna práca ani zábava, nech by bola akokoľvek uspokojujúca a skvelá, neodlúči na dlhší čas od lásky, ktorá zjednocuje moju vzácnu rodinu. Dopraj mi srdce, ktoré odpúšťa a myseľ, ktorá sa nezľakne putovania, aj keby cesta nebola vyznačená. Keď nastane smútok, nech moju dušu dvíha myšlienka, že keby nebolo tieňa, nebolo by ani slnečného svitu. Keď sa mi niečo nezdarí, zachovaj moju vieru, keď sa zdarí, zachovaj moju pokoru. Podopri ma, aby som odvieďla svoj kus práce, ba aj viac, tak dobre, ako sa len dá, a keď bude vykonaná, zastav ma, daj mi mzdu podľa svojej vôle a dovoľ mi z milujúceho srdca povedať vdáčné amen.“²

² MANDINO, Og: *Největší obchodník na světě*. Praha: Pragma, 1994. 172-173 s.

Použitá literatúra

Knihy

1. Biblia, Tranoscius, Liptovský Mikuláš, 1978
2. Biblia Hebraica Stuttgartensia, Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart, 1990
3. Dobson, James: Zdravá rodina, Nová naděje, Brno, 1994
4. Evanjelický spevník, 2. vydanie, Tranoscius, Liptovský Mikuláš, 1995
5. Fulghum, Robert: Sve što treba da znam naučio sam još u vrtiću, Mladinska knjiga, Zagreb – Ljubljana, 1986
6. Hirigoyen, Marie – France: Psychické násilí v rodině a v zaměstnání, Academia, Praha, 2002
7. Mandino, Og: Největší obchodník na světě, Pragma, Praha, 1994

Časopis

1. Lepota i zdravlje: Život – Da se ne dogodi nikada više...(112 - 115), Novi Sad, mart 2003

Internet

- www.msue.msu
- www.findarticles.com
- www.abuseofwomen.org
- www.lovetakestime.com
- www.catholicpng.org
- www.endabuse.com

Peer reviewed by (recenzovali): Doc. ThDr. Peter Gažík ; Odb. as. Mgr. Ľubomír Batka, PhD.